

Inhoud

Woord van dank	9
Inleiding	
Democratie: wat gebeurt er in ons innerlijk?	11
Wat is psychodiversiteit en wanneer wordt die bedreigd?	13
Externe en interne spanningsvelden	13
Spel van krachten en tegenkrachten	14
Inhoud van de hoofdstukken	15
Opstandig in de bus: oorsprong van dit boek	17
Hoofdstuk 1.	
De aantrekkingskracht van de absolute macht	21
Straffen in een gehoorzaamheidsexperiment	21
De zaak-Eichmann: situatie of persoonlijkheid?	23
Escalatie in een gevangenisexperiment	24
Zelfradicalisering op een glijdende schaal	27
Sterven voor de Führer	28
De dictator: absurd en werkelijk	29
Zit er een machthebber in ons?	32
Persoonlijke ontboezemingen	32
De machthebber in ons	35
Vragen	35
Hoofdstuk 2.	
Innerlijke democratie en politieke intolerantie	37
Democratie komt voort uit macht: evolutionaire wortels	38
De tegenstrijdigheid tussen democratie en politieke intolerantie	41
Splitsing tussen abstractie en emotie	43

Wat is democratie?	45
Oppositie	45
Leren van elkaar	46
Participatie	46
Wat is innerlijke democratie?	47
Oppositie in onszelf	48
Leren van onszelf	50
Participeren in een innerlijke samenleving	50
Politieke intolerantie: revisited	52
Autobiografisch	53
Vragen	55

Hoofdstuk 3.

In de loopgraven van het grote gelijk 57

Standpunten innemen zonder enige kennis van zaken	58
Aladdin en de wonderlamp	60
De dominantie van morele posities	60
Op de morele hoogvlakte	62
De smetvrees van morele standpunten	63
Tolerantie voor ambiguïteit	65
Voorbeelden en kenmerken van ambiguïteitstolerantie	66
Kanttekeningen	68
Stamentwisten: waar is de innerlijke opponent?	68
Vragen	70

Hoofdstuk 4.

Het geestverruimende potentieel van tegenstrijdigheden 71

Moeite met tegenstrijdigheid	71
De mens: een vat vol tegenstrijdigheden	72
Depolarisatie door het innemen van de positie van de opponent	73
Het belang van persoonlijk contact en de ander als deel van onszelf	75
Oppositie vanuit eigen kamp	76
Ruim baan voor tegenstrijdigheid	78
De januskop van de democratie	81
Democratie en afgunst	83

Afgunst, ressentiment en jaloezie	85
De constructieve rebel en de destructieve rancunemens	87
De innerlijke gevangenis van de rancunemens	88
Voorbeelden van de innerlijke opponent	90
Vragen	92
Ten slotte	93

Hoofdstuk 5.

Innerlijke democratie als meerstemmig en dissonant 95

Wat is innerlijke meerstemmigheid niet en wat is het wel?	95
Het verschil tussen piekeren, reflectie en meerstemmigheid	97
Meerstemmigheid en spanningsvelden	100
Het verschil tussen debat en dialoog	102
De plaats van debat en dialoog in opvoeding tot burgerschap	106
Dialoog en democratie	108
Democratie als complex probleem	109
Emotie, macht en democratie	111
Dialoog tussen rede en emotie	113
Over de grenzen van empathie	115
Consonante en dissonante dialogen	116
Tot slot: elitist en populist	116
Vragen	117

Hoofdstuk 6.

Tussen ik-gevangenis en vrije participatie 119

Het spanningsveld tussen ik-gevangenis en vrije ruimte	119
Metapositie: het innemen van een helicopterview	122
Promotorpositie als kompas	125
Meta en promo als duaal leiderschap	128
Ons persoonlijke leven in de globaliserende wereld	130
Identiteit: als individu, groepslid en als mens	131
Identiteit als mens: wat is dat?	134
Individuele, sociale en collectieve verantwoordelijkheid	137
De legpuzzel van dit hoofdstuk	138
Vragen	139

Hoofdstuk 7.	
Bevorderende en belemmerende factoren voor innerlijke democratie	141
Bevorderende factoren voor innerlijke democratie	141
Flexibele perspectiefwisseling	141
Onzekerheidstolerantie	143
Oog voor innerlijke tegenspraak	145
Het belang van empathie	148
De ander als meerstemmig	152
Belemmerende factoren voor innerlijke democratie	154
Exclusieve waarheidsclaims	154
Sterke negatieve emoties	155
Narcisme	156
Utopieën en hun schaduw	158
Innerlijke democratie revisited	160
Vragen	161
Epiloog	163
Literatuur	167